

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата юридичних наук, доцента
Баранніка Романа В'ячеславовича на дисертацію Шовкопляса Олександра
Петровича на тему «Здійснення процесуального керівництва прокурором під
час досудового розслідування»,
підготовленої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Тема дисертаційного дослідження «Здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування» є надзвичайно актуальною як для сучасної науки кримінального процесуального права, так і для практики функціонування органів прокуратури та всієї системи кримінальної юстиції України. Її актуальність зумовлена насамперед триваючими процесами реформування правоохоронної системи, трансформацією функцій прокуратури, необхідністю приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів, а також сучасними викликами, пов'язаними з функціонуванням кримінальної юстиції в умовах воєнного стану.

Сучасна модель кримінального провадження передбачає суттєве розширення ролі прокурора на стадії досудового розслідування. Саме прокурор сьогодні виступає ключовим суб'єктом забезпечення законності, процесуальної координації діяльності органів досудового розслідування, захисту прав і свобод учасників кримінального провадження та реалізації функції публічного обвинувачення. Водночас практика застосування положень Кримінального процесуального кодексу України свідчить про наявність значної кількості проблемних аспектів, пов'язаних із реалізацією прокурором своїх процесуальних повноважень, визначенням меж процесуального керівництва, співвідношенням процесуальної самостійності слідчого та контрольних функцій прокурора.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли органи прокуратури та досудового розслідування функціонують в умовах підвищеного навантаження, необхідності оперативного

реагування на кримінальні правопорушення, забезпечення безперервності кримінального провадження та дотримання прав людини в умовах безпекових викликів. У зв'язку з цим суттєво зростає роль прокурора як процесуального керівника, здатного забезпечити ефективну координацію діяльності органів досудового розслідування та належний рівень законності у кримінальному провадженні.

Не менш важливим є й те, що сучасний розвиток кримінальної юстиції характеризується активними процесами цифровізації, впровадженням електронного документообігу, розвитком електронного кримінального провадження та використанням інформаційних технологій у діяльності правоохоронних органів. Це, своєю чергою, актуалізує питання удосконалення механізмів процесуального керівництва прокурором, модернізації форм взаємодії між прокурором та слідчим, а також необхідності нормативного врегулювання окремих аспектів електронного кримінального провадження.

Актуальність теми також підтверджується недостатнім рівнем комплексного наукового дослідження окремих аспектів процесуального керівництва прокурором у сучасних умовах. Незважаючи на наявність значної кількості праць, присвячених статусу прокурора у кримінальному провадженні, питання практичної реалізації процесуального керівництва, особливостей здійснення прокурором своїх повноважень в умовах воєнного стану, а також проблем взаємодії прокурора з органами досудового розслідування залишаються дискусійними та потребують подальшого наукового осмислення.

У цьому контексті дисертаційна робота має важливе теоретичне та прикладне значення, оскільки спрямована на комплексне дослідження інституту процесуального керівництва прокурором, виявлення існуючих проблем правозастосовної практики та формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України. Результати проведеного дослідження можуть бути використані у науковій

діяльності, правотворчому процесі, практичній діяльності органів прокуратури та під час підготовки фахівців у сфері права і правоохоронної діяльності.

Таким чином, обрана автором тема дисертаційного дослідження є своєчасною, актуальною та такою, що повною мірою відповідає сучасним потребам розвитку науки кримінального процесуального права, практики діяльності органів прокуратури та загальним тенденціям реформування системи кримінальної юстиції України.

Актуальність дисертаційної роботи підкреслюється також тим, що обрана тема відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022–2026 роки (наказ МОН України від 03 лютого 2022 року № 109) і Пріоритетним тематичним напрямом наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року №476). Робота виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри кримінальної юстиції Державного податкового університету «Удосконалення кримінального провадження в Україні (кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти)» (державний реєстраційний номер 0115U002808).

Все вищенаведене дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Шовкопляса Олександра Петровича на тему «Здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування» має комплексний характер, відповідає сучасним викликам правової науки та практики, оскільки дозволяє проаналізувати ефективність чинного законодавчого регулювання, виявити проблемні аспекти правозастосування, визначити напрями його вдосконалення та сформулювати конкретні пропозиції щодо підвищення ефективності зазначеного напрямку. Наукова значущість теми зумовлюється також тим, що її результати можуть бути використані для подальшого розвитку кримінального процесуального законодавства України та його гармонізації з

міжнародними стандартами у сфері процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором, у своїй переважній більшості є належним чином обґрунтованими, логічно послідовними та переконливими. Їх аргументація базується на використанні широкого кола наукових джерел, а також результатах опрацювання значного масиву емпіричного матеріалу. Водночас дисертант не обмежився виключно кримінальними процесуальними дослідженнями, а застосував міжгалузевий підхід, використовуючи напрацювання у сфері міжнародного права, криміналістики, теорії держави і права та інших правничих дисциплін.

Робота вирізняється високим теоретичним рівнем викладу матеріалу та належною обґрунтованістю отриманих результатів. Автор вдало застосував комплекс методів наукового пізнання, здійснив ґрунтовний аналіз чинного законодавства, практики його застосування, а також коректно і аргументовано веде наукову дискусію з іншими дослідниками. Це дало змогу сформулювати теоретично значущі висновки та практичні рекомендації, які характеризуються науковою новизною, мають прикладне значення та можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання і правозастосовної діяльності у сфері процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням репрезентативної емпіричної бази, яка включає офіційну статистичну звітність Офісу Генерального прокурора за 2019-2024 рр., узагальнені результати опитувань 170 прокурорів у Київській, Черкаській, Житомирській областях, судову практику Верховного Суду України та Європейського Суду з прав людини, що стосується предмета дослідження.

У цілому дисертаційне дослідження характеризується системністю, аргументованістю та достатнім ступенем обґрунтованості сформульованих

висновків і рекомендацій, що підтверджується належною доказовою базою та свідчить про вагомий внесок автора у розвиток сучасної кримінальної процесуальної науки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є одним з перших комплексних монографічних досліджень здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування. Основні наукові здобутки дослідження, які розкривають його наукову новизну та особистий внесок автора у вивчення проблеми, включають сукупність розроблених положень, висновків та практичних рекомендацій:

вперше:

- дано авторське визначення спеціалізованого процесуального керівництва під яким варто розуміти процесуальний механізм, що має на меті забезпечення законності у реалізації всіх аспектів кримінальних процесуальних відносин, які виникають під час досудового розслідування стосовно певних категорій кримінальних проваджень та здійснюється уповноваженими на те суб'єктами;

- сформульовано положення, що характеризують зміст і напрямки методики процесуального керівництва, що здійснюється шляхом інтеграції ресурсів і можливостей, наданих повноваженнями процесуального керівника та завданнями процесуального керівництва

- з метою отримання інформації про відповідні рішення прокурорів після того, як з'явиться можливість здійснювати правосуддя на територіях, де це раніше було неможливо через бойові дії або окупацію запропоновано запровадити реєстр рішень, ухвалених прокурором у порядку ст. 615 КПК України.

удосконалено:

- наукову позицію щодо періодизації еволюції законодавчого закріплення функції представництва прокуратурою інтересів у суді, а саме, на основі проведеного правового аналізу виділено два основні періоди: період юридичного становлення цієї функції, коли вона була фактично закріплена на рівні Конституції

України та відображена у спеціальному законодавстві (1996 – 2001 рр.), і період її розвитку, що триває і сьогодні, в період пошуку оптимальної моделі її реалізації;

- наукову думку щодо класифікації міжнародних стандартів нагляду прокурора за дотриманням законності у кримінальному провадженні: 1) міжнародні нормативно-правові акти загального правового характеру, що закріплюють основи міжнародних стандартів захисту прав; 2) спеціалізовані міжнародні нормативно-правові акти, що безпосередньо регулюють стандарти діяльності прокуратури;

- доктринальну тезу щодо трансформації ЄРДР у сучасну систему електронного провадження;

- правову природу повноважень прокурора на досудовому провадженні та співвідношення між прокурорським наглядом і процесуальним керівництвом;

дістало подальший розвиток:

- положення щодо завдань спеціалізованого процесуального керівництва, які відповідно до чинного законодавства можна сформулювати як загальні, так і окремі для кожного напрямку вказаного процесуального керівництва;

- наукові погляди щодо розмежування понять «обвинувачення», «нагляд» і «процесуальне керівництво» у прокурорській діяльності;

- доктринальні положення щодо виокремлення поширених недоліків процесуального керівництва прокурором у досудовому розслідуванні.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні наукові результати дисертації викладені у 6 наукових публікаціях, серед яких три статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, три тези доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Вважаємо, що на належному рівні обґрунтованою, логічною та послідовною є визначена автором структура дисертації, яка зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Робота складається із переліку умовних позначень,

вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, з них основний текст – 207 сторінок, список використаних джерел – 24 сторінки (228 найменувань) та 4 додатки на 8 сторінках.

У вступі автором чітко та логічно обґрунтовано вибір теми дослідження, окреслено сучасний стан та проблеми в межах обраного предмету дисертаційного дослідження, виділено невирішені проблемні питання, охарактеризовано необхідність розв'язання суперечностей, які зумовлюють актуальність дослідження. Автор висвітлив мету, об'єкт, предмет дослідження, сформував основні завдання, визначив методологічні та теоретичні основи, охарактеризував методи дослідження, розкрив наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, представив відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження, а також вказав структуру та обсяг дисертації.

У Розділі 1 «Теоретико-правові засади здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування» автором досліджено теоретико-правові основи наукової розробленості проблематики процесуального керівництва прокурором, здійснено аналіз понятійно-категоріального апарату, а також визначено методологічні засади відповідного наукового дослідження.

Дисертантом проведено комплексне теоретико-методологічне осмислення правової природи процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування, що дозволило встановити його функціональне призначення, місце у системі кримінального провадження та особливості реалізації в умовах сучасного реформування системи кримінальної юстиції України. Обґрунтовано, що попри значну кількість наукових праць, присвячених статусу прокурора у кримінальному провадженні, питання здійснення процесуального керівництва прокурором залишаються дискусійними та потребують подальшого комплексного наукового осмислення, особливо в умовах воєнного стану та трансформації функцій прокуратури.

Автор аргументовано доводить, що процесуальне керівництво прокурором є багатокомпонентним правовим явищем, яке охоплює не лише кримінально-процесуальні, а й організаційні, координаційні, правозахисні та управлінські аспекти діяльності прокурора. Важливим науковим результатом є уточнення змісту та співвідношення понять «процесуальне керівництво», «прокурорський нагляд» і «процесуальні повноваження прокурора», а також обґрунтування необхідності вдосконалення нормативного регулювання відповідного інституту.

Значну увагу в роботі приділено методології дослідження, яка базується на поєднанні діалектичного, системного, формально-юридичного, порівняльно-правового та інших методів наукового пізнання, що забезпечило належний рівень теоретичного узагальнення, системність дослідження та обґрунтованість сформульованих висновків і пропозицій.

У Розділі 2 «Організаційно-правові засади здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування» автором досліджено практичні та нормативно-правові аспекти реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень у кримінальному провадженні, проаналізовано особливості взаємодії прокурора з органами досудового розслідування, а також визначено актуальні проблеми функціонування інституту процесуального керівництва в сучасних умовах.

Дисертантом проведено комплексне дослідження організаційно-правових механізмів здійснення процесуального керівництва прокурором, що дозволило встановити особливості реалізації прокурором координаційної, контрольної та правозахисної функцій під час досудового розслідування. Обґрунтовано, що сучасна практика кримінального провадження характеризується наявністю низки проблемних аспектів, пов'язаних із визначенням меж процесуального керівництва, забезпеченням процесуальної самостійності слідчого, ефективністю взаємодії між прокурором та органами досудового розслідування, а також реалізацією прокурором своїх повноважень в умовах воєнного стану.

Автор аргументовано доводить, що процесуальне керівництво прокурором має комплексний характер і поєднує у собі процесуальні, організаційні та управлінські елементи, спрямовані на забезпечення законності, ефективності досудового розслідування та дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження. Важливим науковим результатом є визначення проблемних аспектів правозастосовної практики та формування пропозицій щодо вдосконалення механізмів реалізації процесуальних повноважень прокурора.

Значну увагу в роботі приділено аналізу процесуальних повноважень прокурора в умовах дії правового режиму воєнного стану, особливостям застосування положень ст. 615 КПК України, а також питанням забезпечення належного рівня процесуального контролю під час досудового розслідування. Практичну цінність мають сформульовані дисертантом пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та підвищення ефективності взаємодії між прокурором і органами досудового розслідування.

У Розділі 3 «Шляхи вдосконалення здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування» автором досліджено перспективні напрями модернізації інституту процесуального керівництва прокурором, проаналізовано актуальні проблеми правозастосовної практики та сформульовано комплекс пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України й практичної діяльності органів прокуратури.

Дисертантом проведено комплексне науково-практичне осмислення сучасного стану реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень, що дозволило визначити ключові проблеми функціонування інституту процесуального керівництва в умовах реформування системи кримінальної юстиції, цифровізації кримінального провадження та дії правового режиму воєнного стану. Обґрунтовано, що ефективність процесуального керівництва значною мірою залежить від належного нормативного регулювання, удосконалення механізмів взаємодії між прокурором та органами досудового

розслідування, а також впровадження сучасних інформаційних технологій у кримінальне провадження.

Автор аргументовано доводить необхідність подальшого вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства, зокрема щодо регламентації повноважень прокурора в умовах воєнного стану, порядку ухвалення рішень відповідно до ст. 615 КПК України, а також розвитку електронного кримінального провадження. Важливим науковим результатом є формування пропозицій щодо створення реєстру рішень прокурора, удосконалення процесуального контролю та підвищення ефективності координації діяльності органів досудового розслідування.

Значну увагу в роботі приділено питанням цифровізації кримінального провадження, розвитку електронного документообігу та модернізації інформаційного забезпечення діяльності органів прокуратури. Практичну цінність мають сформульовані дисертантом пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності процесуального керівництва прокурором, забезпечення належного рівня законності під час досудового розслідування, дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження та адаптацію національної системи кримінальної юстиції до сучасних європейських стандартів.

У *висновках* дисертації автором сформульовано науково обґрунтовані положення, висновки та практичні рекомендації, які в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання — розроблення теоретичних і прикладних засад здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування та вдосконалення відповідного механізму кримінального процесуального регулювання.

Дисертантом узагальнено результати проведеного дослідження, визначено актуальні проблеми правозастосовної практики у сфері реалізації прокурором процесуальних повноважень, а також сформульовано пропозиції щодо вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства України, оптимізації взаємодії прокурора з органами досудового розслідування та

підвищення ефективності процесуального контролю за дотриманням законності під час досудового розслідування.

Загалом дисертаційна робота Шовкопляса О.П. справляє позитивне враження як цілісне, логічно вибудоване та завершене наукове дослідження, у якому автор сформував обґрунтоване уявлення про сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Одночасно із численними здобутками та позитивними положеннями виконаного дослідження, загалом позитивно оцінюючи дисертаційну працю, зосередимо увагу на *окремих суперечностях та дискусійних положеннях*, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або роз'яснень під час публічного захисту дисертації, зокрема:

1. Автором проведено комплексне дослідження процесуального керівництва прокурором, однак недостатньо розкрито проблематику цифровізації кримінального провадження та практичних аспектів функціонування електронного кримінального провадження в діяльності органів прокуратури.

2. У роботі обґрунтовано необхідність удосконалення процесуального керівництва прокурором, однак окремі пропозиції щодо внесення змін до КПК України мають дискусійний характер і потребують більш детального нормативного та практичного обґрунтування.

3. Аналізуючи функції прокурора у кримінальному провадженні, автор переважно акцентує увагу на процесуальному аспекті, водночас організаційно-управлінська складова діяльності прокурора як процесуального керівника висвітлена менш детально.

4. Дисертація містить значний масив теоретичного матеріалу, однак емпірична складова дослідження могла б бути розширена шляхом більш глибокого аналізу судової практики та статистичних даних щодо ефективності процесуального керівництва прокурором.

5. У роботі недостатньо уваги приділено проблемі забезпечення балансу між процесуальними повноваженнями прокурора та гарантіями незалежності слідчого під час досудового розслідування, що є важливим аспектом сучасної кримінальної процесуальної доктрини.

Перелічені вище зауваження в цілому не впливають на високу позитивну оцінку роботи, націлені на уточнення чи доповнення окремих положень дисертації, а у низці випадків носять дискусійний характер.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дисертаційного дослідження актуальна, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, вирізняються науковою новизною, маючи як теоретичне, так і практичне значення.

Таким чином, рецензована дисертація є самостійною, завершеною та кваліфікованою науковою працею, що містить результати власних досліджень автора. Отримані Шовкоплясом Олександром Петровичем науково обґрунтовані результати у своїй сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання, що має істотне значення для розвитку кримінальної процесуальної доктрини, а також для вдосконалення правозастосовної діяльності у сфері процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності (081 — «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація є кваліфікованою, завершеною працею, у якій не виявлено порушень академічної доброчесності. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Отже, дисертація на тему «Здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і

доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор — Шовкопляс Олександр Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**в.о. завідувача кафедри кримінального
права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент**

Роман БАРАНІК